NOTE LINGVISTICE

IULIA MĂRGĂRIT

BĂRDOŞÉI

Înregistrat, de L. Costin, Gr. Băn. II, 40, *bărdoşei* „pogăci care se făc la «Simți» (40 de Sfinți) în formă de păpuşă, se ung cu miere şi se dau de pomană”, semnalat de Sergiu Drincu (*Note lexicale*, p. 19–27, în „Caietul «Cercului de Studiu»”, 1987, V/2, Timişoara), inclus în DSB, din punct de vedere etimologic a fost soluționat de Ion Popescu-Sireteanu, *Popasuri filologice*, Iaşi, Casa Editorială „Demiurg” 2009, 181: derivat de la *bord* „bolovan; piatră mare; stâncă”, nu direct, ci „prin intermediul derivatului *bordoş*”. În locul explicației oferite, puțin convingătoare, avansăm o altă propunere. Dacă avem în vedere posibilitatea unei metateze, în termenul refăcut *brădoşei* (< *bărdoşei*), recunoştem un diminutiv de la *bradoş*, înregistrat în DA s.v. *brăduleț* (după Marian SR, II, 161–162), atestat în Teleorman: *bradociu*, cu sensul „colac împletit pentru anumite sărbători, «Sfântu Toader» sau «Cei patruzeci de mucenici»”: (*În noaptea Simților, atuncea femeile fac* ***bradoci****, cu cap, îi înțeapă cu trestii şi-i mânjeşte cu miere* – în *Graiul nostru*, I, 147). Aceşti colaci se numesc *brăduleți* sau *bradoci*, pentru că se agață în pruni sau în alți arbori (poate pentru început, chiar în brazi). *Bradoc*, este confirmat în împrejurimile oraşului Roşiori de Vede (*Lexic regional*, II, p. 68). Anterior, Şăineanu, DU, SDLR şi dintre glosare, Bărbuț, *Dicț. oltenesc*, indicaseră, ca arie, Oltenia, iar recent *Gl. Munt.*, DGS I / pct. 835, Malu, jud. Giurgiu şi MDA atestă termenul pentru Muntenia. De prisos să mai adăugăm faptul că din punctul de vedere al etimonului este vorba de un derivat de la *brad*, iar *bradoşi* constituie o rostire dialectală pentru *bradoci*.

BOLINDÉȚI

Exclusiv în forma de plural, cu sensul „colăcei oferiți colindătorilor”, cuvântul-titlu se întâlneşte într-un text dialectal cules din Muntenia: *La Crăciun… pân-a-ncepe Crăciunul… cu două seri mai nainte, sau nu, c-o seară, să duce copiii după* ***bolindeți*** *şi-ncepe să strige: „Bună seara la Ajun / Că e mâine Moş Crăciun / Într-un ceas bun! / Dați-ne şi nouă cinci* ***bolindeți****, afară!” sau câți e.*

FD, XXXVII, Bucureşti, 2018, p. 171–182

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)

Aşa să distrează şi ține asta până la două noaptea… şi le dă lumea ***bolindeți****… şi dimineața după ce s-a terminat, mai opreşte… mai la rude d-ale lor… te duci dimineața iar la* ***bolindeți*** (TDM I, 369, pct. 776, Călineşti, com. Radomireşti, jud. Olt.).

Inclus în unele dicționare, DA, Şăineanu, DU, DEX sau glosare, Bărbuț, *Dicț. olt.*, cuvântul ridică probleme, restrictiv, privitoare la etimon. Ilona Bădescu, 2007: 84 îl semnalează împreună cu singularul corespunzător, *bolindete*[1], refăcut, indiscutabil, din pl. *bolindeți*, dar fără soluționare etimologică. În acest sens, plecând de la sugestia DA, exprimată s.v. *colindeț*: „prin contaminare cu un cuvânt începător cu *bo-*", ne-am oprit asupra sinonimului *bobârnac*, înregistrat în DGS I, ca de altfel şi *bolindeți*, iar anterior, ambele, în *Gl. Munt.*, cu atestări din jud. Giurgiu, Călăraşi. Pentru cazul în speță, prezintă interes cele din jud. Teleorman, limitrof: *Făceam noi colaci, făceam aşa lungi,* ***bobârnaci****, aşa să zicea, şi-i făceam astăzi şi deseară venea copiii şi striga la geam şi ieşeam şi le dam la copii o nucă ş-un* ***bobârnac*** (*Gl. Munt.* / pct. 834, Putineiu, Giurgiu).

Răspândirea cuvântului *bolindeți*, poate fi apreciată după dezvoltarea unui sens subsecvent, înregistrat în *Gl. Munt.* şi în DGS I s.v. 2. „coş mic de nuiele, prevăzut cu un băț, în care colindătorii îşi înfigeau covrigii primiți" (*Colindau băieții cu un* ***bolindeț*** *făcut aşa de nuiele, frumos* – DGS I, pct. 831, Greaca, jud. Giurgiu), precum şi după variantele create: *molindete* (prin Olt. şi Munt.) „colac mic de diferite forme, care se dă de pomană la mort" (v. DLR s.v.); *momindeț*, cu acelaşi semantism, atestat în *Lexic reg.*, II, 92, din fosta reg. Craiova. Cele două variante fonetice au apărut prin fenomenul de comutare *bo-* > *mo-* (cf. *boroghină* > *moroghină* – DGS I, II; *boțochină* > *moțochină*; DA, DLR, Iordan DNFR s.v. *Boțoghină*) şi, mai apoi, prin asimilare consonantică progresivă: [m] – [l] > [m] – [m]: *molindete* > *momindete*, pl. *momindeți*.

BUTÚŞ, BUTUŞÍ

Poziționat în DA s.v. *butuş* 1. „burduf (= stomac la vitele rumegătoare)", după Viciu, *Gl.*; 2. P. ext. „foalele cimpoiului [făcut din burduful aceloraşi animale – Pamfile I.C., 50]), verbul *butuşi* „a lovi, a ghionti" nu are explicație etimologică, ca, de altfel, nici celălalt cuvânt-titlu. În privința bazei, ar putea să fie vorba de o formă contrasă din *burtuş*, var. s.v. *burduf*. Dacă admitem disimilarea totală pentru *burtuş*, atunci *butuş*, cu acelaşi semantism, ar putea explica verbul creat 1. *butuşi*: „a ghionti, a lovi" (cf. *a burduşi pe cineva în bătăi* [cu bătaia]) „a da în cineva ca într-un burduf, a bate înfundat". Prin urmare, *butuşi* ar însuma „a lovi ca într-un *butuş* când se înghesuie conținutul cu lovituri succesive, îndesate".

Atât numele, bază derivativă, *butuş*, cât şi verbul corespunzător, *butuşi* au fost preluate de MDA, dar pentru ambele se specifică „et. nec.".

[1] Pentru crearea acestuia, Ilona Bădescu, id., *ib.* propune derivarea *bolindeț* + suf. *-ete*.

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)

Se cuvine să mai adăugăm antroponimul *Butuşan* reținut de Iorgu Iordan în DNFR.

CALINDRÓI

Atestat într-o povestire din Bucovina (Em. Grigorovitza, *O noapte straşnică*, în *Junimea literară*, IV, 1907, 7–10), *calindroi* pare un termen peiorativ semnificând, în context, „măcelari de ocazie, angajați pentru tăierea unui porc”, *p. ext.* „hoinari, vagabonzi”: *Unchiul meu a tocmit în piață dis-de-dimineață doi leşi pribegi care ziceau că cunosc meseria* […]. *Pe la vremea de culcare, totul era sfârşit… şi leşii gata de drum* […]. *Ei însă s-au obrăznicit la plecare, căci cereau încă… şi capul porcului, zicând că aşa ar fi obiceiul pe la dânşii în Țara leşască. Bunica i-a scos pe casapi afară. Într-un târziu în noapte, m-am pomenit deşteptat de bunica, care mă întreba cu glas înecat de nu cumva aud şi eu ceva… aşa… ca nişte paşi… înăbuşiți* […] *Ne-a fulgerat îndată mare că nu puteau fi decât casapii leşi care veniseră să se răzbune… Căci aveau cuțite, blăstămații de* ***calindroi*** *şi încă de cele lungi litvăneşti* (p. 7–8).

DA înregistrează lexemul ca var. s.v. *calendroi*. 1. „termen glumeț pentru tinerii care fac năzdrăvănii” [definiție întâlnită şi în TDRG]; „ştrengar; berbant bătrân”, cu atestări, mai ales, din Moldova (excepție P. Ispirescu).

Pentru origine, DA propune derivarea de la *colindră* „colindă” + suf. augmentativ *-oi*, ceea ce ar însemna *stricto sensu* „colindă mare, lungă”. De aceea, propunem, în acelaşi scop, schimbarea de sufix: de la **colindar* < *colindă*, din expr. *a umbla cu* ~ sau *colindău* „colindător” < *colinda*, întrucât relația propusă de DA nu se justifică, semantic şi formal, prin rezultatul nume de agent. Inclus printre derivatele din familia lexicală cu nucleul „colindă”, de această dată *colindroi* cu înțelesul „hoinar”, influențat formal de var. *colindră*, pare într-adevăr analizabil astfel: pe de o parte, flăcăii colindători hoinăreau prin tot satul, pe de altă parte erau obligați să înfrunte câinii şi deci să aibă un fizic corespunzător, demn de un „casap” (v. textul ilustrativ şi expr. *a colinda lumea* „a hoinări”).

DÚLCE, ÎNDULCÍ, DULCEÁȚĂ

Verbul menționat în titlul notei apare în scrierile lui I. Pop-Reteganul cu un înțeles care ne-a atras atenția: *O vacă de la care* ***se îndulceau*** *ei amândoi* (*Poveşti*, III, 3/5). DA a înregistrat verbul după LM, cu un sens special „a se înfrupta (în post)”. Dacă însă, în cazul de față, raportăm *îndulci*, la semantismul real al bazei atunci lucrurile se schimbă, întrucât pare implicat un sens neînregistrat în DA. În *Şez.*, VII, 93 figurează următoarea precizare: ***Laptele dulce*** *ori* ***dulcele*** *cum îl numesc sătenii de la munte*. În această cheie, se înțelege că bătrânii din poveste se hrăneau curent cu *dulce* [= lapte], cu alte cuvinte, nu încălcau regimul alimentar

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)

din post , ci îşi duceau viaţa, majoritar, cu alimentul menţionat. Conversiunea adjectivului din compusul cunoscut, de altfel explicabilă, a făcut ca determinantul să substituie determinatul, aşa cum îl găsim în unele descântece: ***Dulcele** şi mana mi-o luat… **dulcele** şi smântâna ţi-or spori*. Aşadar, verbul *se îndulceau*, conform inovaţiei *dulce* „lapte proaspăt", se distanţează de semnificaţia atestată „mâncare de frupt", *se îndulceau*, însemnând „se hrăneau cu lapte proaspăt". Tot la I. Pop-Reteganul, întâlnim confirmarea aceluiaşi verb într-un derivat: *Fratele mai mare zise*: *„Doamne, Doamne să am eu o turmă de oi, mult bine aş mai face la săraci: n-ar ieşi nici un sărac **neîndulcit** de la mine; le-aş da lapte, brânză, caş, urdă, ba şi lână le-aş da să-şi facă haine* (1997, 93). Faptul că există posibilitatea de a corela verbul cu expresia *a mânca de dulce* în opoziţie cu *~ de post*, iar între alimentele de nepost, pe primul loc, figurează *laptele* şi derivatele lui, permis în săptămâna albă, conform religiei creştine, precum şi cu adjectivul care defineşte calitatea laptelui proaspăt, prin opoziţie cu cel acru, fac să se opacizeze semantismul inedit al formaţiei *a se îndulci*. Aceasta din urmă nu exprimă un sens figurativ, ci, dimpotrivă, unul propriu-zis „a mânca lapte dulce". *Dulce* (= *lapte dulce*), ca inovaţie semantică, a cunoscut o anumită circulaţie, fără să fie înregistrat în literatura lexicografică. Cu argument aducem derivatul *dulceaţă* s.f. colectiv „produse lactate". Cu acest înţeles, *dulceaţă*, la rândul lui, lipseşte din dicţionare şi glosare, dar se întâlneşte în Moroianu, *Săcele*, 149: [Oierii ardeleni] *aveau dreptul să aducă dincoace de munţi, fără vamă, o oarecare cantitate de **dulceaţă (brânză, urdă, caşcaval, lapte gros, unt** etc.), precum şi o oarecare câtime de lână*. Derivatul colectiv se explică, deopotrivă, prin baza *dulce* „aliment care nu este de post, preparat din lapte dulce", cu afixul respectiv. DLR nu l-a introdus în corpusul său de termeni.

MICÉLNIC

DLR a valorificat adj. variabil *micelnic* „iscusit, priceput", cunoscut în Vâlcea, pe baza atestării din *Lexic reg.* I, 83, dar fără indicaţia etimologică corespunzătoare. În acest scop, propunem ca punct de plecare *mică* „fărâmă" < lat. *mica* s.f. învechit şi popular, în loc. adv. *într-o mică de ceas* (sau *~ ~ de vreme*), *pe mică de ceas; pe ţică, pe mică; în mica ceasului* „într-o clipă, foarte repede, imediat". Cel care a reuşit *într-o mică de ceas* să rezolve o problemă, să încheie o lucrare şi-a atras calificativul *micelnic* (prin derivare cu suf. *-elnic*). Chiar cronicarii au înregistrat astfel de fapte: *Într-o **mică de ceas** au ridicat şanţ* (M. Costin, *Let.* I, 319, 31, după DLR). Cu alte cuvinte, nu am putea ignora o astfel de ipoteză, susceptibilă de a favoriza crearea derivatului prezentat, interesant şi pentru că atestă caracterul activ al afixului la nivel dialectal.

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)

NĂZUÍNĂ

Pentru termenul-titlu semnificând „vizuină”, înregistrat în DLR cu mențiunea „rar” (*Aici la Zeidel s-a deschis o* ***năzuină*** *ca pentru vulpi, se gândi răzăşul* – M. Sadoveanu, *Opere*, XII, 450), în paragraful rezervat etimologiei, lucrarea citată face trimiterea „cf. *vizuină*”. Reproşul nostru vizează insuficiența indicației, deoarece considerăm că în modelarea cuvântului comentat sunt implicați doi termeni: cel indicat, prin corelare, probabil, cu verbul *năzui* (învechit), „a se îndrepta undeva, a căuta refugiu, adăpost, scăpare…”: *Unii* ***năzuia*** *în părțile munților, fiind locuri tari spre a se putea apăra* (v. DLR s.v.). Un context de felul *năzuia spre vizuină* ar fi favorizat contaminația, posibilă prin domeniul de referință comun al celor doi termeni. La declanşarea acesteia, adăugăm şi influența termenilor preexistenți: *năzuială, năzuință*, după DLR, ambii înv. „adăpost, refugiu, scăpare”, dublet sinonimic susceptibil de completare cu *năzuină*.

NEAPĂTÁT

Adj. variabil anunțat, *neapătat* „care nu s-a udat, care a rămas neudat”, preluat dintr-o poezie populară, a fost introdus în repertoriul DLR, cu explicația etimologică „de la *apă*” şi următorul citat ilustrativ: *Cine-n lume s-o afla / S-o afla ş-adevara / Să dea-n mare / Ca o floare, / Să iasă-n vad / Ca un brad / ... Cu calul* ***neapătat*** (Teodorescu, PP, 72). În nota de subsol, folcloristul G. Dem. Teodorescu menționează: „Frumoasă şi rară expresiune, derivată de la *apă* şi însemnând «neudat, neatins de apă, neînmuiat»”. DLR o valorifică în glosa adjectivului şi în rezolvarea etimologică a acestuia, dar nu tocmai deplină. Derivatul negativ avut în vedere conține o bază inexistentă în limbă, dar înrudită cu *apătos* „plin de apă, bogat în apă”, pentru care DA propune, ca origine, lat. **aquatosus*. Presupunem că potențiala formație negativă, *neapătos*, a suferit o modificare sub presiunea contextului, fapt confirmat de originalul poeziei: *Cine-n lume s-o afla / ... Să iasă-n vad / Ca un brad, / Cu cioltaru* ***nesudat****, / Cu calu* ***neapătat***. Versul penultim suprimat de DLR, probabil, din rațiuni economice, conține cheia modelării analogice *neapătos* > *neapătat*, sub presiunea sinonimului contextual: *nesudat / neapătat*. Participiul aferezat al verbului regional *asuda* este reluat semantic şi în rimă în versul următor. Soluția etimologică ar trebui să conțină „derivat analogic contextual, de la *apătos*”.

OVEŞTÍNĂ

DLR lucrează cuvântul semnificând „mirişte de ovăz”, cu circulație prin Bucov., pe baza atestării din *Lexic. reg.* I, 104, şi indică analiza etimologică „de la

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)

ovăz”. Reproşăm dicționarului-tezaur soluția mult prea… generală. În acest sens, propunem evaluarea potențialului derivat în cauză, *oveziştină*, cu atât mai mult cu cât în coloanele DLR figurează *ovăzişte*. Seria în care s-ar încadra derivatul suprasufixat este destul de largă (*baraboiştină, bobiştină, gunoiştină, mălăiştină, măzăriştină* – după DI, *cânepiştină* – după DA), pentru a considera posibilă contragerea, în urma haplologiei. Prin urmare, *oveştină* ar fi o atestare indirectă a derivatului augmentat: *oveziştină*.

POŞĂLĂTÁTE, POŞÁLĂ

Regionalismul *poşălătate* „om ticălos sau care nu este bun de nimic” figurează în DLR pe baza atestărilor, în exclusivitate, din partea sudică a țării: *Fir-ar a dracului de zi, în care mă-nrudii eu cu tine,* ***poşălătatea*** *oților şi nemâncaților* (Iovescu, N., 235). *Şi dacă ştia de ce nu mi-a spus, ca să nu mai intru în cursă cu* ***poşălătatea*** *lui Cocorăl? Nu mă făceam de râsul lumii!* (*id. ib.*, 256). *E* ***o poşălătate****: ar durmi toată ziua!* (*Gl. Argeş*, 213). ***Poşălătate*** *ce eşti, să pieri din casa mea!* (*id. ib.*).

În legătură cu originea cuvântului în discuție, DLR se limitează la mențiunea „et. nec.”. De aceea, prin ipoteza de mai jos, încercăm să elucidăm tocmai acest aspect: Formal, *poşălătate*, prin secvența terminală, prezintă similarități cu derivatele în *-ătate*, cum ar fi *dreptate*, *răutate* etc. Sinonim cu lexemul în discuție, *răutate* a fost înregistrat în surse de material dialectal din aceeaşi zonă: *Noi eram singurele, că tăticu să ducea… ba la apă, ba la grăunțe, ba s-aducă paie şi noi rămâneam… singure p-acolo* [pe câmp]. *Nu s-a lipit nimeri… golani sau mai ştiu eu ce, sau am fost nişte* ***răutăți****. Nu mămică! Am fost fete de casă, că dacă nu eram, nu eram nici pă la casele noastre p-aicea aşa…* (TDM III, 976, pct. 858, Stelnica, jud. Ialomița). *Nu era bine să işim… noaptea afară când eram lăuze… că* [zi]*cea că… noaptea toate* ***răutățile*** *umblă pân sat… că e marțiere, că noi atunci nu lucram cum era marți seara înspre miercuri… că* [zi]*cea că umblă marțiara prin sat* (TDD, 344, pct. 893, Dunăreni, com. Alimanu, jud. Constanța). Baza antrenată în analogia *poşălătate – răutate* presupunem a fi fost *puşlă*, var. de la *pujlă*, element regional semnificând 1. „potaie”. 2. (fig.) epitet depreciativ pentru o persoană neascultătoare şi leneşă; *p. ext.* „puşlama, haimana”, cuvânt de origine ucraineană (*пушла*), cu largă răspândire la nivel dialectal (v. DLR). Potențiala variantă primară, *puşlătate*, ar fi fost susceptibilă de modificări ale corpului fonetic cum ar fi *poşlătate*, pentru început, apoi prin anticiparea vocalei [ă], *poşălătate*. Frecvența cuvântului explică crearea unui antroponim prin derivare regresivă: *Poşală* (vorbitorii intuind corect componentele) (v. Iordan, DNFR).

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)

PURTÁLĂ

Cuvântul se întâlneşte în DLR cu următorul comentariu: „regional, în loc adj. *de purtală* (despre obiecte de îmbrăcăminte) «de purtare»: *Tată să-mi dai bani de cheltuială şi straie* ***de purtală*** – Vasiliu PL, 163”, urmat de analiza etimologică *purta* + suf. *-eală*.

Considerăm că prezentarea DLR trebuie extinsă prin faptul că baza verbală este implicată în mod accidental în derivare, făcând parte din categoria formațiilor incompatibile cu afixul (Ciobanu 1960: 130). Explicația ar putea sta în faptul că derivatul apare într-o formulă consacrată a cărei coeziune se bazează pe eufonia componentelor: *După ce luă de la împărat* ***bani de cheltuială şi haine de primeneală*** *porni înainte cu Dumnezeu* (*Şez.* II, nr. 11–12, 67). Secvența sonoră armonioasă, constituită din derivate corespunzătoare de la verbe de conjug. a IV-a, a suferit modificări evidente în substituția de termeni, practicată, cel mai probabil din cauza uitării, a sinonimiei etc. Noul substitut, *purtală*, îşi datorează crearea atracției exercitate de perechea sinonimică, *cheltuială*: *S-a dus băietanul, ş-o luat un tovarăş,* ***bani de cheltuială, straie de purtală*** (Vasiliu, PL, 240). În aceste condiții, se impune completarea sintagmei din DLR în care figurează derivatul, prin adaosul *straie*, deci ~ *de purtală* pentru a ilustra circulația restrictivă a deverbalului, exclusiv, în limitele menționate şi, totodată, calitatea de cuvânt „fără autonomie”. Mențiunea integrală a contextului în cauză relevă condiția de dependență a derivatului, inexistent în afara acestuia.

RÓGUTE

Ca s.f. pl. tant., *rogute* „rugăminți”, absent din dicționare şi din glosare, apare într-un basm cules din nordul Moldovei: *Văzând atâtea* ***rogute*** *şi din partea boierului şi din partea celorlalți, ciobanul s-a îndoit ş-a dat câinele* (Vasiliu, PL, 47). Schimbarea de statut a fostei forme verbale, prin transfer în clasa numelor, s-ar datora capacității expresive sporite a acesteia, prin sugerarea acțiunii, dublate de posibilitatea reluării, a repetiției. Inovația capătă un plus de credibilitate, dacă amintim că a apărut în aria altei modificări similare: *mărogel*. Am semnalat-o, întrucât a fost trecută cu vederea de DLR, deşi am identificat-o în materiale din *Bibliografia* acestuia.

RUGMĂTÚRĂ

Cuvântul-titlu, *rugmătură* „rumeguş”, notat din fostul raion Rădăuți şi inclus în *Lexic reg.* I, 107 nu a fost preluat în DLR. Este motivul pentru care îl semnalăm, adăugând statutul acestuia de var. fonetică a derivatului *rugumătură*, la rândul lui var. primară, în cazul de față, cu analiza *rugumă* + …create, în urma metatezei de

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)

la *rumega*, cu modificarea de rigoare, respectiv, disimilare vocalică totală *rugumătură* > *rugmătură*.

TERFELEGÓS

După DLR, *terfelegos, -oasă* (regional) „zdrenţăros şi murdar", etimologic s-ar explica prin analiza „*terfeleagă* + suf. *-os*". Pentru baza derivativă menţionată, dicţionarul-tezaur oferă următoarea informaţie „(prin Munt.) «noroi subţire, fleşcăraie»" care nu justifică, pe deplin, înţelesul adjectivului creat şi nici aria de răspândire, cel puţin după citatele ilustrative (ambele provenind din Moldova)

Faţă de soluţionarea DLR, optăm pentru „poziţia" CADE, care, în parte, se motivează *tearfă* + *felegos*. În cazul interpretării din ultimul dicţionar, rectificarea pe care o propunem, pentru lexemele antrenate în contaminaţie, priveşte primul dintre ele. Mult mai potrivită ni se pare angajarea adjectivului *terfos* corespunzător, formal, semantic şi morfologic în intersectarea propusă. Mai adăugăm şi detaliul că cele două adjective au aceeaşi arie de circulaţie: Moldova, p. ext., aria nordică (v. DLR s.v. *terfos*, DA s.v. *felegos*).

TINGHISÉŞTE

În rostirea regională neliterarizată, *tinghisăşti*, în contextul *coase, coase,* ***tinghisăşti***, verbul figurează în glosarul volumului *Folclor din Moldova*, I, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, în secţiunea *Folclor din Moldova de Jos*, p. 422. Simultan cu glosa „a ţese", îngrijitorul ediţiei, I. Oprişan, oferă şi explicaţia etimologică „de la *tindeche*, instrumentul de fier sau de lemn cu care se întinde pânza în lăţime". Obiecţia noastră vizează ambele aspecte: atât definiţia formulată, cât şi etimonul. Celei dintâi, în cazul în care i-ar fi corespuns lexemul propus, îi lipseşte o precizare absolut necesară: „la ţesut (în timpul ţesutului)". Celui de al doilea nu i se potriveşte ipoteza avansată pe care însuşi contextul explicativ o respinge (v. *infra*, succesiunea celor două operaţii, plauzibile la alăturare, în condiţiile semnificaţiei lor reale). Dacă verbul (deformat prin hipercorectitudine) ar fi fost literarizat, s-ar fi obţinut cuvântul originar, *chindisi* „a broda", de origine greacă (v. DA, SDLR *kendó*) şi s-ar fi evitat dubla eroare (cf. *Îmi* ***coase*** *şi-mi* ***chindiseşte*** */ Guleraşi lui taică-său / Batistă lui frate-său* – Teodorescu, PP, 61b. *Se apucă fina… de gătirea cămeşilor…* ***cosându-le*** *şi* ***chindisindu-le*** *cu toată dibăcia acului său* – Marian, N. 75/2 – ambele citate după DA).

TORCĂŞÍŢĂ

Înregistrat în DLR, pe baza mterialului manuscris, cules în anchetele dialectale efectuate de institutele de lingvistică ale Academiei Române în anul 1949 ş.u. (A, I, Valea Crişului Negru) (v. DLR A I–II, p. XIX), *torcăşiţă*

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)

„torcătoare“ beneficiază, în amintita lucrare, de indicația etimologică „de la *toarce*”. Chestiunea poate fi adâncită, dacă ținem cont de faptul că verbul menționat exprimă o activitate specifică femeilor, exercitată, de multe ori, în colectivitate. Dacă invocăm atât numele unei astfel de mobilizări cu scopul întrajutorării, *clacă*, cât şi pe cel al participantelor, *clăcăşițe*, de altfel derivat moțional atestat, nu ne rămâne decât să recunoaştem modelul potențialei creații analogice, *torcăşiță*: *Şi-l pune* [porumbul fiert] *în mijlocul* ***clăcăşițelor*** (Sandu-Aldea, *În urma plugului*, 207, după DA). Modelarea derivatului analogic duce la dezambiguizarea celui generic – *clăcăşițele* putând fi convocate atunci când se construieşte o casă, când se realizează un țest (= cuptor), dar şi când se toarce o cantitate mare de lână, cânepă etc. – şi la asigurarea unei transparențe lexicale depline în privința muncii efectuate: torsul.

ZĂGÁSTRU

Prin *zăgastru* s.n., pl. *zăgastre* „zăgaz, stavilă pentru oprirea aluviunilor sau pentru abaterea apei pe ulucul morii”, pe baza notațiilor frecvente din județele Buzău şi, mai rar, din Vrancea, consemnate în ALRR – Munt. şi Dobr., h. 545, Pl. 16, DGS III reactualizează atestarea „princeps” a cuvântului (Viciu, *Gl.* s.v.), dar cu alt semantism: „locul gol dintre peretele grajdului şi iesle, pe unde umblă oamenii când dau de mâncare la vite”. Identificarea cuvântului în localitatea Ohaba, jud. Alba a fost valorificată de DLR care l-a lucrat s.v. **1.**, şi a mai adăugat încă un sens s.v. **2.**, din estul Munteniei, „zăgaz la moară”, conform datelor din ALR I. În privința originii cuvântului, DLR face mențiunea „etimologia nesigură, cf. *zăgaz*”. Referitor la aceeaşi chestiune, prin corpul său fonetic, *zăgastru* evocă *săcastru* „şiră de paie, fân, snopi etc”, lexem de origine maghiară, răspândit în Transilvania, conform DLR. Dacă luăm în calcul posibilitatea de a denumi spațiul dintre zid şi iesle, pe unde trec cei care aduc fân animalelor, *zăgaz*, şi de intersectare a acestei denumiri metaforice cu *săcastru* „locul de unde a fost adus furajul respectiv”, atunci recunoaştem şi probabilitatea contaminației contextuale pentru cuvântul anunțat.

Din punctul de vedere al corpului fonetic, *zăgastru* nu este singular, înscriindu-se în seria *augustru, balastru…, maşiniştru* (v. DGS, II).

IZVOARE ŞI LUCRĂRI DE REFERINȚĂ

ALRR – Munt. şi Dobr. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*, Bucureşti, vol. I–III, de Teofil Teaha, Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, 1996–2001; vol. IV, de Teofil Teaha (coord.), Ion Ionică, Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, 2004; vol. V, de Teofil Teaha (coord.), Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, 2007.

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)

Bădescu 2007	= Ilona Bădescu, *Note lexicale* în *Omagiu aniversar academicianului Marius Sala*, Craiova, Editura „Universitaria" 2007, 84–86.
Bărbuţ, *Dicţ. olt.*	= Dorina Bărbuţ, *Dicţionar de grai oltenesc*, Craiova, 1990.
CADE	= I.-Aurel Candrea – Gh. Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi* de I.-Aurel Candrea. Partea II: *Dicţionarul istoric şi geografic ilustrat*, de Gh. Adamescu, Bucureşti, Editura Cartea Românească, [1926–1931].
Ciobanu 1960	= Elena Ciobanu, *Sufixul* ***-eală*****,** SMFC, vol. II, p. 129–139.
L. Costin, *Gr. Băn.* II	= Lucian Costin, *Graiul bănăţean*. [Vol.] II, Turnu Severin, 1934.
DA	= Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, Bucureşti, 1913–1948.
DEX	= *Dicţionar explicativ al limbii române*. Ediţia a II-a. Bucureşti, 1986 (Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan").
DGS	= *Dicţionarul graiurilor dacoromâne sudice*. Volumul I, Literele *A–C*, 2009; volumul II, Literele *D–O*, 2010; volumul III, Literele *P–Z*, 2011, coord. Maria Marin, Bucureşti, Editura Academiei Române.
DI	= *Dicţionar invers*, Bucureşti, 1967.
DLR	= Academia Română, *Dicţionarul limbii române* (DLR). Serie nouă, Bucureşti, 1965 ş.u.
DSB	= *Dicţionarul subdialectului bănăţean*, redactor coordonator Vasile Şerban. Vol. I–II, redactor Sergiu Drincu, vol. III–IV, Maria Purdela Sitaru, Timişoara 1985, 1988.
Gl. Argeş	= D. Udrescu, *Glosar regional Argeş*. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1967.
Gl. Munt.	= *Glosar dialectal. Muntenia*, de Maria Marin, Iulia Mărgărit, Bucureşti, 1999.
GN	= *Graiul nostru. Texte din toate părţile locuite de români*, publicate de I.-A. Candrea, O. Densusianu, Th. D. Speranţia [vol.] I, Bucureşti, 1906.
Iordan, DNFR	= Iorgu Iordan, *Dicţionarul numelor de familie româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.
Iovescu N	= Ion Iovescu, *Nuntă cu bucluc*. Bucureşti, [Editura] „Cugetarea", 1935.
LM	= A. T. Laurian şi I. C. Massim, *Dicţionarul limbei române*; tomul I [1871], tom. II [1876].
Lexic reg., I–II	= *Lexic regional*, I, redactor coordonator: Gh. Bulgăr, 1960; II, redactor-coordonator: Lucreţia Mareş, 1967 (Societatea de Ştiinţe Istorice şi Filologice).
MDA	= Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti"; *Micul Dicţionar Academic*, vol. I, Literele *A–C*, 2001; vol. II, Literele *D–H*, 2002; vol. III, Literele *I–Pr*, 2003; vol. IV, Literele *Pr–Z*, 2003, Bucureşti, Univers Enciclopedic.
Moroianu, *Săcele*	= George Moroianu, *Chipuri din Săcele*. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă [1938].
Şez.	= *Şezătoarea.* Revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare. Director: Artur Gorovei, Fălticeni. Anul I, 1892 ş. u.
TDM, I–III	= *Texte dialectale. Muntenia*, sub conducerea lui Boris Cazacu. Vol. I, de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, Bucureşti, 1973; vol. II, de Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, Bucureşti, 1975; vol. III, de Costin Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe, Bucureşti, 1987.
Teodorescu, P.P.	= G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*, Culegere de ..., Bucureşti 1885.
Şăineanu, DU	= Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbii române*. A opta ediţiune. [Craiova], Editura Scrisul Românesc, [1930].

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)

Vasiliu P.L. = Alexandru Vasiliu, *Poveşti şi legende*..., Bucureşti, 1928.
Viciu, *Gl.* = Alexiu Viciu, *Glosar de cuvinte din graiul viu al poporului român din Ardeal*. Adunate şi explicate de… Bucureşti, Cultura Națională, 1925.

NOTES LINGUISTIQUES

RÉSUMÉ

Les notes linguistiques suivantes réunissent d'éléments lexicaux qui reflétent la dynamique du vocabulaire dialectal, respectivement les moyens spécifiques à l'oralité de creér de nouveaux lexèmes, comme les accidents phonétiques (*bărdoşei, butuş, oveştină, poşălătate, rugmătură, tinghiseşte*), la composition (*rogute*), la contamination (*bolindeţi, năzuină, terfelegos, zăgastru*), l'innovation sémantique (*dulceaţă, îndulci*). L'importance de l'identification de ces lexèmes est indiscutable. Pour l'onomastique, l'antroponyme *Poşală*, dérivé regressif du *poşălătate*, il resterait non déchiffré si on ne cherchait pas la vie des termes d'usage régional.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti",
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A29396 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:02 UTC)